



УДК 372.878:784.12



Шнуренко Т. В.

ОСОБЛИВОСТІ ПОСТАНОВКИ НАРОДНОГО ГОЛОСУ: ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ

А Присвячується вивченню й опису основних особливостей постановки народного голосу, а саме: педагогічним нюансам даного процесу. Дана мета передбачає актуалізацію завдання не тільки технічного вдосконалення голосового (вокального) апарату, але також чуттєвості, притаманної народним пісням і фольклору, адже він нерозривно пов'язаний із повсякденним життям людини. Таким чином, педагогу варто враховувати фактор, з якого він виходить при навчанні студента народному співу: чи то це регіональна специфіка, чи то – жанрова, відповідно. Народна виконавська майстерність залежить від традиції, а також від локальності пісенних манер.

Ключові слова: народний голос; постановка голосу; вокальна педагогіка; музичне виконавство; голосовий апарат

Актуальність проблеми. Становлення майбутнього виконавця народного вокалу – складний процес, обумовлений наявністю тісного взаємозв'язку між формуванням цілісної особистості та професійною компетентністю того, хто навчається. Нині проблема навчання народному співочому мистецтву залишається актуальною. Це пов'язано з тим, що навчання такому співу, як правило, починається ще в дитинстві, зазвичай в установах додаткової освіти, й триває у віці, коли співак переходить до професійного освітнього закладу. У таких співаків уже присутній емпіричний досвід у вокальному мистецтві. Найчастіше до музичних училищ приходять виконавці з різними здібностями. Добре відомо, що кожен студент має особливі голосові та слухові дані, темброві характеристики голосу, має певну теоретичну музичну підготовку, а також власну мотивацію до навчання й особисті музичні вподобання. Як показує педагогічна практика, дуже часто учні переходять на наступний освітній рівень зі сформованими дефектами у звучанні голосу. Це наштовхує на розуміння важливості саме педагогічної компоненти у постановці народного голосу. Викладач має уявляти, планувати й контролювати всі етапи навчання співу, вміти визначати, яка саме музична дія відбувається правильно, де допускаються помилки і як досягти поставленої мети.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Народний спів і фольклор є джерелом пам'яті та її сховищем. Це обумовлює звернення численних розвідок до проблематики народного вокалу. Дослідження найчастіше стосуються народної манери співу, формування професійних педагогічних компетентностей у контексті народного вокалу, постановки голосу взагалі та народного голосу зокрема, а також вокально-виконавської майстерності народних співаків. Серед дослідників треба особливо виокремити внесок

Є. В. Бакликової, Л. Г. Горлової, П. П. Дуки, Р. Р. Заседателева, Н. Р. Кондратенко, Ю. Б. Лаврової, О. В. Півницької та С. В. Щербініної.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується означена стаття. Можна констатувати недостатній рівень дослідженості народної манери співу, оскільки й досі залишається необхідність звернутись до питань, пов'язаних із вокальною педагогікою та методикою народної манери співу.

Зважаючи на вищезазначені лакуни у досліджуваній тематиці, головною метою даного дослідження є висвітлення педагогічного аспекту постановки народного голосу. Важливо окреслити факт пов'язаності народної манери вокалу та специфіки розвитку голосового (вокального) апарату. Головна задача на початковому етапі навчання – це фізичний розвиток голосових даних виконавця на основі тренування дихальних органів й осмислення законів акустики, освоєння та практичне закріплення правильної співочої установки, вдосконалення найголовніших вокальних навичок і засвоєння техніки відкритого звукоутворення.

Викладення основного матеріалу дослідження. Пісенний фольклор, як відомо, завжди був і залишається невід'ємною частиною соціокультурного контексту, особливо враховуючи його роль у музичній культурі. У той же час інтерес до національного пісенного фольклору та педагогічного керівництва процесом його осягнення учнями досить високий як в Україні, так і в інших країнах. Вивчення й узагальнення такого досвіду показало, що проблема ця знаходить різні педагогічні рішення. У процесі звернення виконавців до пісенного фольклору намітилися два основних підходи до його освоєння: автентична та концертно-сценічна манера.

Дослідники народної творчості неодноразово звертали-ся до питання постановки народної манери співу. Вивчення даної проблеми продемонструвало, що багато питань вимагають докладного пояснення і розгорнутого обґрунтування. Одним із головних питань автентичної і концертно-сценічної манер є питання про так званий звуковий ідеал: в автентичній манері співу, з урахуванням різноманіття народних традицій, такого поняття не існує взагалі, в той час як у концертно-сценічній цьому явищу надається великого значення. Значну роль тут грає питання постановки голосу: «Поставлений голос відзначається звучністю, підвищеною гучністю, широтою звуковисотного діапазону, тембровим багатством, чіткістю вимовляння слів, низькою стомлюваністю. Методика постановки голосу для різних видів співу й мови не однакова, хоча й спирається на загальні принципи використання дихання, резонаторів, артикуляційних органів» [3, с. 148]. Голос можна визначити як своєрідний музичний інструмент, найдавніший, але й найвразливіший. Більше того, за висловом Р. Заседателева, «співак залишається рабом... анатомічної будови певних частин його апарату» [4, с. 109].

Як зазначає Є. В. Бакликова [1], народна пісня й народна манера співу, поряд із мовою етносу, постають найважливішими складовими народної культури. Автентичний напрям в освоєнні народнопісенного матеріалу характеризується розглядом народних пісень як самостійної художньої цінності. У цьому випадку на перше місце виходить осягнення учнями інтонаційної природи народної пісні, її багатоваріантності, розкриття художнього образу й засобів художньої виразності, властивих народній музичній культурі.

У свою чергу, в руслі цього напрямку можна виділити два основні підходи до навчання народному вокалу. Перший із них передбачає освоєння народної пісні без спрямованості на поглиблене вивчення однієї або декількох регіональних традицій. Тобто, тут не враховується територіальний фактор і факт локальної відмінності фольклору. Серцем цієї концепції-підходу є «освоєння учнями народнопісенної спадщини без урахування специфіки народнопісенного інтонування, але й у народній манері звуковидобування» [7, с. 125]. Характеризуючи даний підхід до освоєння пісенного фольклору, треба відзначити різні жанри традиційної культури. Це примовки, приказки, загадки, лічилки, надокучливі казки, мовчанки тощо. При цьому навчальний матеріал побудований, головним чином, з урахуванням народного календарного циклом, характерним для української традиції (що є природним для народних пісень, виконання яких було прив'язано до сезону, свят чи визначних подій).

Другий підхід до осягнення народної манери співу в рамках автентичного напрямку спрямований на навчання учнів конкретній народнопісенній традиції. У доробку музичних педагогів цей підхід набуває особливого значення з огляду на наявність в Україні багатства фольклорних традицій зі своїми, властивими лише їм, стильовими особливостями. Ось чому до розроблення методики освоєння учнями певної народнопісенної традиції, від якої залежить й постановка голосу, звертаються нині багато педагогів. «Співати точно

як народ – по строю й за характером інтонування, копіюючи зразок народного виконання в його діалектному варіанті» [1] – це твердження може бути взяте як головний девіз виконавців і музичних ансамблів, що розвиваються у цьому напрямі.

Звернімося нині безпосередньо до особливостей вокального апарату виконавця. Крім анатомічних, фізіологічних і психологічних особливостей кожного, хто навчається співу, важливо враховувати також можливості впливу мистецтва на емоційну сферу виконавця у співочому процесі. Під час занять вокальний педагог аналізує техніку учня, подумки уявляючи роботу його голосового (вокального) апарату. Під час співу учень одночасно чує свій голос, отримує уявлення про роботу голосового апарату, відчуває різні вібраційні явища, бачить артикуляційні рухи [2, с. 123].

Важливу роль у розвитку вокальних даних співака-учня грають особисті якості викладача. Поряд із високим професіоналізмом викладачеві необхідно володіти професійним тактом – тим, що можна узагальнити словосполученням «педагогічна культура». Якщо студент проявляє навіть незначні досягнення й демонструє нехай і середні результати в освітньому процесі, необхідно похвалити, відзначити його зусилля, що може забезпечити стійку мотивацію до вокальної діяльності. Необхідно зазначити, що у рамках таких дисциплін, як, наприклад, «Постановка народного голосу», деяких учнів рекомендується оцінювати не за кінцевим результатом, а у поточному процесі засвоєння необхідних виконавських навичок. Викладач повинен своїм особистим прикладом демонструвати любов до народного співу, радість і задоволеність своєю професією. У такому випадку учень досягне визначних результатів, які обов'язково є плодом копіткої співпраці з викладачем, а також маленьких щоденних досягнень на шляху до висот народно-співочої майстерності [6].

Вище було зазначено про декілька факторів, які впливають на постановку народного голосу. Звернемося до першого фактору, а саме: до регіонально-стильових особливостей (ознак) самої народної пісні. Виконавець пісень традиційної культури повинен розуміти й знати, що традиційний спів, як відомо, існує лише в конкретних діалектах. При цьому кожна співоча традиція згідно зі своїми неписаними, але стійкими законами, має свій набір бажаних пісенних жанрів, свою емпіричну класифікацію пісенного матеріалу, що супроводжується власною термінологією, яка, відповідно, варіюється за діалектами, а також свій співочий стиль, діалектну фонетику, лексику й синтаксис, діалектні риси пісенного мотиву. Ідеальною умовою навчання у такому випадку є живе спілкування студентів (учнів) із діалектним середовищем, де існує та чи інша пісня. Якщо ж немає такої можливості, необхідно організувати багаторазове прослуховування діалектних фонозаписів. Нехтувати діалектним співом означає позбавляти народний спів істотних ознак, характерності, специфічності, за якою й упізнається регіональна пісня та манера співу.

Другий фактор, про який необхідно зазначити, – це жанрова специфіка народної пісні. Для розуміння образного

змісту творів народної музики та їхньої ролі у житті народу необхідно знати їхню жанрову природу. Відтак, жанрова природа пісні складалася завдяки кільком чинникам: обставинам, за яких вона виконувалася (під час обряду, життєвої події, яка мала значення у контексті роду чи душевних переживань тощо), словесному змісту й музичній структурі, також соціальному статусу [8, с. 164, 166]. Відповідно до кожного народнопісенного жанру потрібен свій режим співочої фонації, свої виконавські прийоми. Наприклад, особливості артикуляції, співоче дихання, способи виконання, якість звуку трудових приспівок, календарної та танцювальної пісень сильно різняться між собою. Струнами вокалу є голосові зв'язки. Правильне дихання та голосоведіння – основи вокального вдосконалення.

Вищеозначене стосується лакун, які потребують реформування, але відзначимо, що «система додаткової музичної освіти сьогодні сприяє мотивації педагогів до пошуку шляхів власного розвитку та удосконалення освітнього процесу» [5, с. 39], особливо в умовах реформ і змін, часто спрямованих на примітивізацію освіти в цілому.

Висновки з даного дослідження. Таким чином, народно-співоча освіта перебуває у стані глибоких еволюційних перетворень: ведеться активна науково-дослідницька практична (педагогічна) робота в області народного музичного мистецтва. Крім цього, у світлі сучасних вимог до підготовки народних співаків переживають зміни також структура та зміст освітнього процесу, а до навчально-педагогічної практики впроваджуються нові методичні розробки та методологічні підходи. Відтак, специфікою підготовки майбутнього виконавця народної пісні є те, що, з одного боку, у студента (учня) відбувається становлення вокально-виконавської майстерності, формуються навички сольного, ансамблевого та хорового співу, а з іншого – для майбутньої професійної діяльності студента необхідно мати високий рівень вокальної культури, що виражається у знанні української історії та народнопісенної культури. Тому навчання народному співу має зберігати індивідуальну зорієнтованість. Очевидно прослідковується нерозривний зв'язок народної музики з обрядовими діями, танцювальними рухами. Осягаючи певні манери народного співу, у процесі постановки народно-

го голосу викладача має звернути увагу студента також на національні костюми, що побутують в автентичному виконавстві, пластику рухів, поведінкову специфіку тощо. Усе перераховано виступає важливим чинником професійного становлення народнопісенного виконавця. Із цим пов'язана також тенденція розповсюдження в освітніх закладах різноманітних міждисциплінарних курсів.

Перспективи подальших розвідок. Проблема інтерпретації фольклору в наш час набуває все більш насущний характер. Спостерігається активний пошук оригінальних форм утілення пісенного фольклору на концертній естраді, аж до джазових імпровізацій на народні теми-наспіви. Подібний досвід уже є у світовій музичній практиці. Відзначимо також зростаючу роль пісенної естради в нашому суспільстві та її вплив на музичну культуру. До теперішнього часу музична естрада, особливо такі її різновиди, як джаз і рок, радикально вплинула на найрізноманітніші жанри музичного мистецтва, тому багато академічних і фольклорних жанрів у своєму виконанні використовують джазову й рокову стилістику.

Список використаних джерел

1. Баклыкова Е. В. Народная манера пения. Основные принципы. URL: <http://musicteachers.at.ua/publ/2-1-0-44>.
2. Горлова Л. Г. Формирование профессиональной компетентности педагога на фоне комплексного подхода к проблемам вокального обучения. *KANT*. 2012. №3. С. 122–124.
3. Дука П. П. Постановка голоса: техника мови та фізіологія співу. *Нова педагогічна думка*. 2014. №1. С. 147–149.
4. Заседатели Р. Р. Научные основы постановки голоса. Москва: Либроком, 2013. 120 с.
5. Кондратенко Н. Р. «Постановка голоса» у начинающих вокалистов в условиях реализации Федеральных государственных тренировок. *Педагогическое образование в России*. 2015. №8. С. 35–40.
6. Лаврова Ю. Б. Компоненты учебного процесса дисциплины «Постановка народного голоса» в обучении будущего исполнителя народно-певческого искусства. *Общество: социология, психология, педагогика*. 2016. №11. URL: <https://cyberleninka.ru/article/v/komponenty-uchebnogo-protsessy-distipliny-postanovka-narodnogo-golosa-v-obuchenii-budushego-ispolnitelya-narodno-pevcheskogo>.
7. Ливницкая О. В. Основные подходы к обучению народному пению в отечественной педагогике. *Вестник кафедры ЮНЕСКО «Музыкальное искусство и образование»*. 2015. №1. С. 123–132.
8. Щербинина С. В. Вокально-исполнительское мастерство народных певцов. *Педагогическое образование в России*. 2013. №1. С. 163–167.

Дата надходження до редакції
авторського оригіналу: 30.04.2018

Шнуренко Т. В. Особенности постановки народного голоса: педагогический аспект.

А Посвящается изучению и описанию основных особенностей постановки народного голоса, а именно: педагогическим нюансам данного процесса. Данная цель предполагает актуализацию задачи не только технического совершенствования голосового (вокального) аппарата, но также чувственности, присущей народным песням и фольклору, ведь он неразрывно связан с повседневной жизнью человека. Таким образом, педагогу стоит учитывать фактор, из которого он исходит при обучении студента народному пению: то ли это региональная специфика, то ли – жанровая, соответственно. Народное исполнительское мастерство зависит от традиции, а также от локальности песенных манер.

Ключевые слова: народный голос; постановка голоса; вокальная педагогика; музыкальное исполнительство; голосовой аппарат

Shnurenko T. V. The Folk Voice's Inhale: Pedagogical Aspect.

С The paper is devoted to the study of such voice's inhale specifics as pedagogical nuances of this process. Most of the voices are not perfect, and in order to make strings of the oldest musical instrument – a human voice – suitable for the optimal performance of folk-verse repertoire, person needs technical perfection of his/her vocal apparatus, but also the sensuality inherent in folk songs and folklore, since it is inextricably linked with the everyday life of a person. The folk style of execution depends on a regional factor, local traditions; those determine the peculiarities of folk vocal performance. Folk vocal performance should be in focus of the teacher attention because the voice in this context depends on the factor in the heart of the direction of training the singer.

Key words: folk voice; voice's inhale; vocal pedagogy; musical performance; vocal apparatus